

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Academic Journal of Language and Literature

CİLT/VOLUME: 4, SAYI/ISSUE: 1, NİSAN/APRIL 2020

Yunus ŞAHİN

Öğr. Gör. Dr., Yalova Üniversitesi
yunussahin@yalova.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-0616-2831>

Varoluşçuluğun Türk Edebiyatında Algılanışı ve *Tutunamayanlar*

*The Perception of Existentialism in Turkish Literature and
Tutunamayanlar*

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 05.02.2020

Kabul Tarihi/Accepted: 11.04.2020

Yayın Tarihi/Published: 30.04.2020

Atıf/Citation

ŞAHİN, Yunus (2020). Varoluşçuluğun Türk Edebiyatında Algılanışı ve Tutunamayanlar. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 4 (1), 78-91. DOI: 10.34083/akaded.683256

ŞAHİN, Yunus (2020). The Perception of Existentialism in Turkish Literature and Tutunamayanlar. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 4 (1), 78-91. DOI: 10.34083/akaded.683256

<https://doi.org/10.34083/akaded.683256>

Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.

Öz

Varoluşçuluğun bir akım hâline gelmesinde edebiyat önemli bir konuma sahiptir. Nitekim Albert Camus ve Jean Paul Sartre gibi varoluşçu düşünürler fikirlerini edebi eserler üzerinden açıklama gereği duymuşlardır. Böylece “varoluşçu edebiyat” olarak adlandırabileceğimiz bir kavram ortaya çıkmıştır. Varoluşçular genel manada sanayileşme, modernizm ve II. Dünya Savaşı gibi büyük toplumsal etkilere neden olan olgu ve olaylar karşısında bunalan insanı konu almışlardır.

Türk Edebiyatında varoluşçuluğun etkileri 1950’li yıllarda görülmeye başlanmıştır. Batılı yazarların eserleri ile benzerlikler göstermelerine rağmen Türk Edebiyatında varoluşçuluğun dayandığı temel ilkelerin aynı olduğu söylenemez. Zira Türk toplumu Sanayi Devrimi ve II. Dünya Savaşı gibi toplumsal olayların etkisini doğrudan hissetmemiştir. Türk Edebiyatında bunların yerini kültür karmaşasının yarattığı bunalım almıştır. Oğuz Atay, Türk Edebiyatında bunalan aydın bireyi konu edinen en önemli yazarlardan biridir. Bu çalışmada Türk Edebiyatında varoluşçuluğun nasıl algılandığı, Batı edebiyatına göre benzerlik ve farkları ve bu bağlamda Oğuz Atay’ın varoluşçu edebiyat içerisindeki konumu *Tutunamayanlar* romanı üzerinden incelenecektir. Böylece bir felsefi disiplin olarak varoluşçuluğun, Türk edebiyatı için nasıl bir zemin ve çerçeve sunduğu sorusu cevaplanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Varoluşçuluk, Varoluşçu Edebiyat, Türk Edebiyatı, Oğuz Atay

Abstract

Literature has an important role in the existence of Existentialism as a movement. As an example, the Existentialist philosophers like Albert Camus and Jean Paul Sartre needed to explain their ideas with the literary works. As a result, a concept named as “Existentialist Literature” came out. In general, Existentialists deal with the human beings that come across with the actions which cause big community effects.

The effects of Existentialism on Turkish Literature came out in 1950s. It can’t be say the basic concepts of Existentialism in Turkish Literature are not the same with the others, although there are some similarities with the works of the Western writers. Because the effects of the social events like industrialization and World War II have minimal effects on Turkish community. Crisis that came out because of the cultural confusion took place of them. Oğuz Atay is one of the important writers that deal with the enlightened person who is distressed in Turkish Literature. In this work, Existentialism in Turkish Literature, similarities and differences with the western literature and the place of Oğuz Atay in Existentialist Literature will be reviewed. The question that how Existentialism form a structure for Turkish Literature will be tried to answered.

Keywords: Existentialism, Existentialist Literature, Turkish Literature, Oğuz Atay

Giriş: Varoluşçuluk

Varoluş felsefesi birçok düşünür tarafından savunulmuşsa da metodolojisi hakkında ortak bir kaniya vardıklarını söylemek oldukça zordur. Hatta Heinemann'a göre (Sartre 2010: 8-9) "varoluşçuluğun gerçek bir tanımı yapılamaz. Çünkü varoluşçuluk sözcüğünü kucaklayan tek bir öz, tek ve değişikliğe uğramayan bir felsefe yoktur"¹. Varoluşçu olarak adlandırılan Kierkegaard, Heidegger, Marcel, Jaspers, Sartre, Nietzsche gibi düşünürlerin ortak bir ilkeler topluluğu üzerine anlaşamadıklarını (Sartre 2010:9) bilmek Heinemann'ın yorumunu destekler niteliktedir. Ancak yine de varoluşçuluğun ana hatları üzerine bir şeyler söylenebilir. İlk olarak bu kavramın etimolojik açıklamasını yapacak olursak; "Türkçe varoluş kavramı, l'existence isminin karşılığı olup daha sonra bazı sıfatlar eklenerek existentiel-varoluşsal, existential-varoluşla ilgili, anlamlar kazandırılmıştır. Existentialism kavramının dilimizde karşılığı varoluşçuluk veya varoluş felsefesidir" (Karakaya 2004: 23-24).

Varoluşçu düşünürler arasında bu düşünceyi en çok benimseyen Jean-Paul Sartre'dir. Ancak o bile, çok kolay olduğunu söylemesine rağmen, varoluşçuluğun net bir tanımını yapamamaktadır. Bu konuda söyleyebileceğimiz en genel-geçer ve en temel ifade "*varoluş, özden önce gelir*" ilkesidir. Bu durumda karşımıza iki kavram çıkar: *Existence*(varoluş) ve *essence* (öz). Essence, insanı insan yapan veya herhangi bir nesneyi, o nesne yapan genel özelliklerin toplamıdır. Kısaca öz veya cevherdir. Existence ise genel manada "varlık" demektir ancak bu "varlık", yokluğun zıddı manasında değil, "var olma süreci" ya da "zaman içerisinde özgür tercihlerini yaparak meydana gelme" anlamındadır. Varoluşun, özden önce gelmesi durumunu Sartre, şu şekilde açıklar:

İnsanoğlu ilkin vardır, sonra şu ya da budur. Kısacası, insanoğlu, kendi özünü, kendi eliyle yaratmak zorundadır; kişiliğini, dünya sahnesine atılarak, acı çekerek, kavga ederek yavaş yavaş belirler ve tanımlama sonuna dek açıktır; insanoğlu ölmeden, insanlık yok olmadan ne oldukları söylenemez (Sartre 1981: 322).

Varoluşçuluk ise; insanın varoluşuyla doğal nesnelere özgü varlık türü arasındaki karşıtlığı büyük bir güçle vurgulayan, iradesi ve bilinci olan insanların, irade ve bilinçten yoksun nesnelere dünyasına fırlatılmış olduğunu öne süren felsefe okulu (Cevizci 2002:1078), olarak tanımlanmıştır. Varoluşçuluğun bir felsefi düşünce biçimi olarak dayandığı ilkeler tarihin çok gerilerine gitse de bir akım olarak ortaya çıkışı, İkinci Dünya Savaşı yıllarına dayanır. Kökleri, XIX. yy.da Maine de Biran'a, XVII. yy.da Pascal'a, Orta Çağ'da St. Bernard ve St. Augustin'e oradan da Stoisyenler'e ve Sokrates'e kadar uzanan (Safa 2007:57)² bu düşüncenin ana gövdesini Soren Kierkegaard oluşturur. Jean Wahl'ın ifadesine göre (Wahl 1999:10); "varoluşçu sözcüğünü bugünkü anlamda ilk kez Kierkegaard önerip kullan"mıştır. Otto Friedrich Bollnow (Bollnow 2004:9) varoluş felsefesini; "1930'lu yıllarda Almanya'da teşekkül edip, o tarihten itibaren gelişimini muhtelif biçimler içinde sürdüren ve sınırları Almanya dışına taşan bir felsefe akımına verilen" bir isim olarak tarif eder. Jacques Colette'e göre (Colette 2006:17) bu kavram; "İkinci Dünya Savaşı öncesi yıllarda Jaspers'in felsefi Mantık'ını (...) kaleme alırken uydurduğu bir sözcüktür".

Burada özetle şunu ifade edebiliriz ki modern anlamdaki varoluşçuluk felsefesinin temelleri Danimarkalı Soren Kierkegaard tarafından atılmış, daha sonra Almanya'da Husserl'in fenomenoloji ekolüne (Safa 2007:57) geçerek iki kola ayrılmıştır: Dinci egzistansiyalizm ve dinsiz egzistansiyalizm. Dinci (Hristiyan) egzistansiyalizm; Alman filozof Karl Jaspers ile başlar, Fransız Gabriel Marcel, İsviçreli Karl Barth gibi filozoflar tarafından

¹ Asım Bezirci'nin kitabı yazdığı önsözden alıntılanmıştır.

² Bu bilgiler aslında Emmanuel Mounier'ye aittir. Mounier, varoluşçuları bir ağaç şeması üzerinde göstermiştir. Emmanuel MOUNIER: (Çev. Serdar Rifat Kirkoğlu) *Varoluş Felsefelerine Giriş*, Say Yay. İstanbul, 2007, s. 45.

da desteklenir. Bunun yanında Kierkegaard da bu gruba girer. Dinsiz (Tanrıtanımaz) Egzistansiyalizm; Friedrich Nietzsche ile başlar ve Martin Heidegger ile devam eder. Fransa'da özellikle de Jean-Paul Sartre'la birlikte bir moda hâlini alır ve tüm dünyaya yayılır.

Hristiyan varoluşçulara göre, Tanrı gerçek bir varlıktır. İnsanın kendini tanıması ve hürriyeti gibi durumlar ancak Tanrı'nın varlığına iman etmesi ile mümkün olur. Kendi başına insan yetersizdir ve bu yalnızlık onu bunaltır. İşte bu durumda insan, Tanrı'yla temas kurduğu ve onun karşısında acziyetini kavradığı zaman kendini bulur ve özgürlüğünü yaşayabilir. Aksi bir durumda ise insan, boşluğa ve hiçliğe sürüklenecektir (Çetişli 2010:147). Tanrı'yla irtibat hâlindeki insan varoluşsal serüveninin sonunda, mutlak olan, hayatın ve varlığın esas kaynağı olan Tanrı'ya ulaşır. Bu sebepten dolayı insan sürekli bir ümit taşır ve dahası bu ümide muhtaçtır.

Tanrıtanımaz varoluşçulara göre ise Tanrı inancı insan için tehlikelidir. Çünkü böyle bir inanç, insana sorumluluklarını unutturur ve onu kadcilğe sürükler. Böyle bir kadcilik anlayışı ise insanın, Tanrı'nın iradesi sınırları içerisinde yaşaması demektir ki bu, insanın özgürlüğünü kesin olarak elinden alacaktır. Nitekim tanrıtanımaz varoluşçuların Tanrı'yı inkâr etmelerinin en büyük nedeni de insan hürriyetine verdikleri değerdir. Onlar, sadece Tanrı'ya değil; tarihe, geçmişe, geleceğe de inanmazlar, ayrıca rejimlere, ahlaka, aşka ve bütün kurtuluş ümitlerine de şüpheyile yaklaşır (Çetişli 2010: 147). Tanrıtanımaz varoluşçular insanın bir *bunalım* veya *bunaltı* içinde olduğunu düşünürler. Bunun sebebi ise insanın, tanrılaşma arzusu karşısında aciz bir varlık olmasıdır. Tanrı'nın olmadığı bir evrende, tanrılaşamayacak olan insan, bütün ümitlerini kaybeder ve hiçliğe doğru yuvarlanır.

Bahsedilen bu iki tür varoluşçuların üzerinde anlaştıkları ortak hususlar; varoluşun özden önce geldiği düşüncesine inanma, toplum karşısında bireye değer verme ve eski felsefi düşüncelere karşı olmadır (Çetişli 2010:147).³

Varoluşçuluk ve Edebiyat İlişkisi

Felsefe ve edebiyat ilişkisi denilince akla ilk gelen varoluşçu edebiyattır. Çünkü edebiyatta gerçek manasıyla felsefeyi sistematik olarak işleyenler varoluşçu düşünürlerdir (Gündoğan 1999). Felsefi bir akım olarak ortaya çıkan varoluşçuluğun edebiyatla ilişkisi, egzistansiyalistlerin herhangi bir sistem içerisine sokamadıkları düşüncelerini, roman ve dram şeklindeki eserler sayesinde ifade etmeleri sonucunda ortaya çıkmıştır (Topçu 2010:28). Bu bağlamda varoluşçuluk felsefesi tarihin çok gerilerine gitse de varoluşçu edebiyat tam manasıyla Sartre'la başlar diyebiliriz. Çünkü varoluşçuluğun sistematik bir şekilde ele alındığı ilk edebî eser Sartre'ın *Bulantı* adlı romanıdır. Bu romanda, Batılı öznenin ya da Batı kültürünün öznesinin temel dayanağı, rehberi olan bilincinin kendisi ve dünya ile kurduğu ilişkideki ciddi bir bunalım, içten yaşanmakta, içerden bir bakışla anlatılmaktadır (Demiralp 2005). Soyut şeyleri, somut şekilde anlatmanın zorluğu karşısında edebiyata sığınan düşünürler, çareyi roman ve tiyatro yazmakta bulmuşlardır. Tabi bu durum alışlagelmiş roman ve piyeslerden farklı bir yapıda eserlerin doğmasına neden olur. Geleneksel edebiyat insan ve insan hayatını anlatır ve özü (essence) araştırır. Varoluşçu edebiyat ise "varlıkta var olan şeyi araştırır ve onun hususiyeti içindeki zihni denemesini yapar. Varoluşçu yazarlar eserlerinde, aşırı realist oldukları için gerçek dışı sandığımız durumlarla karşılaşırız. Gabriel Marcel'in tiyatroları ile Sartre'ın romanlarında, hiçbir eserde okuyamadığımız, fakat bizzat

³ Ayrıca varoluşun özden önce gelme durumuyla ilgili geniş bilgi için bk. Vefa TAŞDELEN: *Varoluş Felsefelerinde Varoluşun Özden Önceliği Sorunu*, Beytulhikme, An International Journal of Philosophy, Year 1, Volume 1, June 2011, s.26-54.

yaşadığımız veya yaşayabileceğimiz ruh hâllerinin tahlilini görürüz."(Topçu 2010:29) Daha çok roman ve tiyatro alanında kendini gösteren varoluşçu düşünce, sürrealizmle iç içe veya ondan bir şeyler alarak şiirde ve hatta başka sanatlarda (özellikle sinemada) da kendini gösterir. Dönemsel olarak varoluşçuluğun, edebiyatla tanışması, İkinci Dünya Savaşı'nın hemen öncesindeki yıllara tekabül eder. Bunda, Birinci Dünya Savaşı'nın sonrasında ortaya çıkan ve dünyayı ikinci büyük bir savaşa götüren bunalımın büyük payı vardır.

İnsanın hem kendine hem de topluma karşı sorumlu olması, varoluşçuları toplumcu, fakat kendilerine mahsus, bir edebiyata yönlendirir. Her ne kadar toplumdan ayrı bir sanatın veya edebiyatın yapılamayacağını iddia etseler de halkın anlayabileceği bir dilde, halka hitap eden bir edebiyat yapamamışlardır. Onların toplumcu anlayışı, aslında, az çok felsefi birikimi olan bir kesime hitap etme şeklindedir. Dil ve üslup konusunda gösterişli, sanatlı, şaşıklı bir anlayıştan uzak durmuşlar ve anlatmak istedikleri bunalımı sade bir dil ve ağırbaşlı bir üslupla ele almışlardır.

Varoluşçu edebiyat bir bunalım edebiyatıdır. "Çünkü dünya saçma ve iğrenç; deniz soğuk ve kara; sevgili kirlili ve besinli bir yemek dolabıdır."(Çetişli 2010:149) Sahipsiz, anlamsız, tanrısız bir dünyaya atılan insan, burada yaşamak zorundadır ve bu sebepten tüm hayatı kaygı, bunalım, sıkıntı ve saçmalıklarla doludur. Varoluşçu yazarlar, insanın bu halini anlatmak istemişlerdir.

Türk Edebiyatında Varoluşçuluk

İkinci Dünya Savaşı'nın hemen sonrasındaki yıllarda ülkemizde de görülmeye başlanan varoluşçuluğun izleri, edebî eserlerden ziyade, değişik dergilerde felsefi bir akım olarak varoluşçuluğu tanıtan yazılar ve çeviriler hâlinindedir. 19 Mayıs 1946'da *Tercüme Dergisi*'nde, 'Yeni Görüşler' başlığı altında (Bezirci 2010:17), varoluşçuluk felsefesini tanıtmayı amaçlayan bazı çeviriler yayınlanır. Aynı dönemlerde Sabahattin Eyüboğlu, Sartre'dan bir yazıyı çevirirken, Oğuz Peltek ve Erol Güneş, Marleau-Ponty, Simone de Beauvoir ve D. Aury'den çeviriler yapar ve *Existentialisme Bir Hümanizmadır* adlı konuşmayı da özetleyerek Türkçeye aktarır. 1 Mayıs 1959 tarihinde "a" dergisinin çıkardığı "*Varoluş Filozofları ve Varoluşçuluk Özel Sayısı*"nda Behçet Necatigil, Rilke'den; Selahattin Hilav, Heinemann'dan; Turan Oflazoğlu, Nietzsche ve Heidegger'den; Asım Bezirci, Jean-Paul Sartre'dan; Demir Özlü, Karl Jaspers'den; Onat Kutlar, Gabriel Marcel'den; Önay Sözer ve Sina Akşin, Kierkegaard'dan; Refik Cabi, Berdiaeff'ten (Bezirci 2010:17) bazı çeviriler yapmışlardır. Bunların yanı sıra çok sayıda tanıtıcı çeviriler yayınlanmıştır. Ayrıca Hilmi Ziya Ülken'in bu konudaki çalışmaları, varoluşçuluğun ülkemizde tanınmasına büyük fayda sağlamıştır. Türk edebiyatında varoluşçuluğun tanınması ise varoluşçu filozoflar üzerinden değil, Franz Kafka, Albert Camus, Jean Paul Sartre ve Simone de Beauvoir gibi varoluşçu yazarların edebî eserleri sayesinde gerçekleşmiştir.

Varoluşçuluğun tanıtılmasının ardından inceleme ve eleştiri yazıları da yayınlanmaya başlamıştır. Bu yazıların bir kısmı doğrudan varoluşçuluğu eleştirir veya savunurken, bir kısmı da eleştirenlere yahut savunanlara cevap mahiyetindedir. *Mavi Dergisi* etrafında toplanan ve daha sonra "1950 Kuşağı" olarak da adlandırılacak olan, Ferit Edgü⁴, Demir Özlü, Orhan Duru gibi yazarlar eserlerinde varoluşçu temleri işlemeye başlayınca, yine

⁴ Ferit EDGÜ'nün eserlerinde varoluşçuluğun etkileri için ayrıca bk. VeyseL ŞAHİN: *Ferit Edgü'nün "Kaçınılmaz" Adlı Küçük Öyküsünde Birakılmışlık Bunalıtısı*, http://turkoloji.cu.edu.tr/YENITURKEDEBIYATI/veysel_sahin_ferit_edgu_oyku_birakilmislik_bunalitisi.pdf (14.05.2014); İrfan ATALAY, Ayten ER: *Ferit Edgü'nün Öykülerinde Varlık ve Varolma Savaşımı*, VIII. Uluslararası Dil, Yazın, Deyişbilim Sempozyumu, Ekonomi Üniversitesi, İzmir, 14-16 Mayıs 2008.

aynı dergide Attilâ İlhan tarafından "Sahte Bir Peygamber / J.P. Sartre" adlı bir eleştiri yazısı yazılır. Ayrıca Osman Oğuz, Peyami Safa, Şerif Hulusi, Başar Sabuncu gibi isimler de farklı dergilerde eleştiri amaçlı yazılar yayınlarlar. Muzaffer Erdost, Ferit Edgü, Oktay Akbal, Demir Özlü ve Fikret Ürgüp bu isimlerin bazılarına cevap amaçlı yazılar yazarken, Pulat Tacar varoluşçuluğu doğrudan doğruya savunan bir yazı kaleme alır (Bezirci 2010:18). *Değişim*, *Yeditepe*, *Yücel*, *Pazar Postası*, *Yeni İstanbul*, *Yeni Ufuklar*, *Yelken* ve *Yordam* dergileri varoluşçulukla ilgili yazılar yayınlayan diğer süreli yayınlardır.

Türk edebiyatında, varoluşçuluğun muhtevası içinde yer alan bazı kavramlar Peyami Safa ve Ahmet Hamdi Tanpınar'da da görülmektedir. Peyami Safa, *Bir Tereddüdün Romanı* adlı eserinde, kendi "varlık"ını arayan bir kahramanı resmeder. *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu* ve *Yalnızız* romanlarında ise yine bazı ontolojik problemler karşımıza çıkar. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Huzur* adlı romanında, orta sınıf aydınının büyük huzursuzluğu anlatılır ve varoluşçulara yaptığı atıflardan dolayı, varoluşçu felsefeyle doğrudan ilişki kurar. Aynı şekilde *Sahnenin Dışındakiler*'in başkişisi Cemal, varoluşçulara benzer söylemlerde bulunur. Burada yeri gelmişken Oğuz Atay'dan da bahsetmek gerekir. *Tutunamayanlar*'da işlenen karakter yukarıda zikredilen tiplerin bir nevi devamı gibidir. Bu eserlerde tereddütler içerisinde, huzursuz ve hayata tutunamayan insanlar anlatılır. Diğer taraftan Sait Faik Abasıyanık'ın *Alemdağ'da Var Bir Yılan* adlı eserinde ve yine Tanpınar'ın *Abdullah Efendi'nin Rüyaları* adlı hikâyesinde, yalnız, bunalmış ve hem kendisiyle hem de toplumla hesaplaşmak isteyen birey anlatılmıştır. Bu tür anlatımlar varoluşçu felsefenin etkilerinin hissedilmeye başlandığının göstergesidir. Şöyle ki Sait Faik'in 1940'lardan sonra eserlerinde "bunalan" insanı konu alması ve anlatımında gerçeküstü öğelere yer vermesi, "1950 Kuşağı" yazarlarının tam manasıyla varoluşçu eserler vermesine zemin hazırlamıştır. Ferit Edgü bu konuda, "Dostoyevski'nin, 'Hepimiz Gogol'un Palto'sundan geliyoruz' dediği gibi, ben de, benim kuşağımın öykü yazarlarının büyük bir çoğunluğu da, Sait Faik'ten geliyoruz" (Dirlikyapan 2010:14) demektedir. Dahası birçok yazar, Sartre'ın adını dahi ilk kez Sait Faik'ten duymuşlardır. Bu kuşağı etkileyen yabancı yazarlar ise başta Sartre ve Camus olmak üzere, Dostoyevski, Rilke, Çehov ve Borges'tir. Bunların yanı sıra Franz Kafka'nın çok önemli bir etkisi vardır. Sartre'ın etkisi ise o kadar fazladır ki birçok yazarın edebî anlayışının yanı sıra hayat anlayışını da değiştirmiştir.

1950 Kuşağı'nın temsilcileri konusunda tam bir mutabakat olmasa da en çok üzerlerinde durulan isimler: Feyyaz Kayacan, Yusuf Atılgan, Kamuran Şipal, Bilge Karasu, Leyla Erbil, Orhan Duru, Adnan Özyalçın, Demirtaş Ceyhun, Demir Özlü, Erdal Öz, Ferit Edgü ve Onat Kutlar'dır. Yusuf Atılgan'ın, *Saatlerin Tıkırtısı*, *Kümesin Ötesi*, *Yaşanmaz*, *Bodur Minareden Öte* adlı hikâyeleri ile *Aylak Adam* ve *Anayurt Oteli* adlı romanları; Bilge Karasu'nun, *Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı* adlı hikâyesi; Leyla Erbil'in, *Bilinçli Eğitim-I* ve *Yatak* adlı hikâyeleri; Orhan Duru'nun, *Bırakılmış Biri* adlı hikâyesi; Demir Özlü'nün, *Bir Uzun Sonbahar* (1976)'dan *İthaka'ya Yolculuk* (1996)'a kadarki bütün romanları ile *Bağısız*, *Boğuntulu Sokaklar*, *Bunaltı* isimli hikâyeleri; Ferit Edgü'nün, *Kimse* (1976) ve *O/Hakkari'de Bir Mevsim* (1977) adlı romanları ile *Kaçkın I*, *Odada*, *Dışarı*, *Kaçkın III*, *Kaçkın IV* adlı hikâyeleri; Onat Kutlar'ın, *Hadi*, *Yunus*, *Kediler* ve *İshak* adlı hikâyeleri, bu kuşağın kaleme almış olduğu ve varoluşçuluk felsefesi çerçevesinde ele alınabilecek eserlerdir. Ayrıca bu kuşağa dâhil edilen Tezer Özlü'nün *Yaşamın Ucuna Yolculuk* (1984) adlı anlatısı; Vüs'at O. Bener'in, *Buzul Çağı'nın Virüsü* (1984) ve *Bay Muannit Sahtegi'nin Notları* (1991) adlı romanları ile *Korku* ve *Sal* gibi hikâyeleri; Nezihe Meriç'in, *Boşlukta Mavi*, *Kurumak*, *Susuz II* gibi hikâyeleri de varoluşçulukla yakından ilgili eserlerdir.

1950 Kuşağı yazarlarının işledikleri varoluşçu temalar: yabancılaşma, anomi ve maraziliktir. Eserlerinde iç konuşmalar ağır basar, varoluşçu tema ve kavramlar olayın önüne geçer, sıkıntılı, boğuk ve başkaldıran birey konu edinilir (Kurt 2009). Varoluşçu tema ve kavramlardan karamsarlık, ölüm ve intihar ön plana çıkar. Karamsarlık bu kuşağın en belirgin özelliği iken, ölüm ve intihar sadece eserlerde işlenen bir konu değil yazarların hayatının bir gerçeği hâlinedir.⁵ Geleneksel romanda karşımıza çıkan olaya ve karakter oluşturmaya dayalı anlatının yerine durumun ve olguların üzerinde yoğunlaşan bir anlatım tercih edilir. Yine aynı şekilde mekân ve zaman canlı bir hâle getirilerek durumun hazırlayıcısı konumunda kullanılır. Diğer taraftan insanın varoluşuyla ilgili karmaşık sorunlar yumağını, çağdaş kapitalist dünyada insanın yalnız kalması sorununa indirgedikleri de ayrı bir husustur. Bu kuşağın Türk edebiyatına kattığı yeni kavramları şu şekilde sıralayabiliriz: Varoluş, bireyleşme, ölüm, intihar, karamsarlık, yabancılaşma ve başkaldırı.

1960'lı yıllarda varoluşçuluğun büyük ilgi görmesinde, dönemin bir diğer popüler hareketi Marksizmin de payı vardır. Çünkü varoluşçu filozoflar, bu akıma kayıtsız kalmadıkları gibi, onun burjuva topluma karşı olan isyanını, bireysel ahlak anlayışını desteklemişlerdir. Hatta bireyin sadece fiziksel olarak ezilmesine değil, psikolojik olarak da ezilmesine karşı çıkmışlardır. Diğer taraftan Türk edebiyatında varoluşçuluk, Svetlana Uturgaui'nin ifadesiyle (Uturgaui 1989) "ülkenin sosyal-politik yaşamındaki faktörlerin karmaşık yapısından doğmuş"tur. Bu karmaşık yapının sonucu olarak ortaya çıkan eserlerde, küçük burjuva aydınlarının ruhi bunalımları anlatılmıştır. Uturgaui (1989) bu durumu şöyle açıklar:

Egzistansiyalizmin fikrî etkisi, önemli ölçüde, Türkiye'nin, özellikle de 50'li ve 60'lı yıllardaki tarihsel durumuyla ve ruhsal atmosferiyle bağlıdır. 1960 Mayıs'ında gerçekleştirilen devlet darbesi beklenen sosyal sonuçları doğurmamıştır. Bu durum küçük burjuva aydınlar arasında derin bir düş kırıklığı yaratmıştır. Karmaşık ve dinamik bir yapı taşıyan toplumsal-politik yaşamı doğru değerlendirme yeteneği olmayan, kendi tavrını belirlemesini, tarihsel perspektifleri yakalamasını beceremeyen ve sosyal ilerleme inancını yitiren küçük burjuva aydınlar ruhsal bir yıkım içinde kalmışlardır. Bu durum onların egzistansiyalist ve Freudcu fikirlere ilgi duymalarına yol açmıştır.

1950 Kuşağı yazarlarından ya da daha kapsamlı bir ifadeyle "Bunalım Edebiyatı"⁶ mensuplarından bazıları ilk eserlerinde sosyal realizme karşı çıkmalarına rağmen, 60'lı ve 70'li yılların sosyal-siyasal olaylarının etkisiyle sosyal realist eserler vermeye başlamışlardır. Ancak şu da bir gerçektir ki bu yazarların eserlerinde realizm bir şekilde kendini her zaman göstermiştir. Uturgaui (1989) bu durumu şöyle açıklar:

"Bunalım" edebiyatının en yetenekli yazarlarının yapıtları, nesnel olarak topluma yönelik eleştiriyi, onun çöküşünü yansıtan, gerçekliğin hem realist hem de modernist anlayışlarının karmaşık bir sentezi durumundaydı. Daha 50'li yılların öykülerinde realist çizgiler bulmak mümkündür. 60'lı-70'li yıllarda toplumsal gelişmelerin etkisi altında, "bunalım" edebiyatının iç çelişkileri keskinleşmiş ve Sevgi Soysal, Erdal Öz, Leyla Erbil gibi yetenekli sanatçıların yapıtlarında realist yaşam anlayışı modernizmin yerini almaya başlamıştır.

⁵ Mustafa Kurt'un adı geçen makalesinde, Rasih Güran'dan aktarıldığına göre Can İren'in intiharı varoluşsal gerekçelere bağlanmaktadır.

⁶ 1950 Kuşağı olarak adlandırılan yazarların başlattıkları ve daha sonra birçok yazar tarafından da ele alınan ve varoluşçuluk düşüncesi ekseninde şekillenen bu yeni edebiyat anlayışı "Bunalım Edebiyatı" olarak adlandırılır. Daha kapsamlı olduğunu düşündüğümüz bu ifadeyi biz de kullanmakta fayda görüyoruz.

Aslında bu değişim birkaç yazarla sınırlı kalmamış hemen hemen bütün "Bunalım Edebiyatı" mensupları özellikle de 70'li yıllarda toplumcu-gerçekçi bir edebiyata yönelmişlerdir. Ancak bu, varoluşçu edebiyatın sona erdiği anlamına gelmemektedir. Nitekim Türk edebiyatında varoluşçuluk sistematik bir şekilde işlenmemiş, varoluşçulukla ilgili kavramlar ve düşünce yapısı eserlerde konu edilmiştir. Şöyle ki 70'li yıllarda eserlerini vermeye başlayan Oğuz Atay'ın varoluşçu felsefenin etkisinde olduğu görülmektedir. Hatta Necati Mert (2004); Oğuz Atay, Necati Tosuner, Sevim Burak ve Fikret Ürgüp gibi yazarların, başka köklerden gelen 1950 Kuşağı yazarları olarak görülmesi gerektiğini belirtir. Bu durum 80'li ve 90'lı yıllarda da devam etmiştir.

Türk şiirinde varoluşçuluğun izlerinin ilk olarak Cahit Sıtkı'da görüldüğünden bahsedilmişti. Varoluşçu felsefeyi daha çok kullanan ve şiirlerini besleyen kaynaklardan biri olarak belirleyen grup ise "İkinci Yeni" şairleridir. Asım Bezirci (2005: 59-60), İkinci Yeni şiirinin düşünsel kaynaklarından bahsederken; İkinci Yeni'nin hiçbir felsefeye veya ideolojiye bağlanamayacağını fakat bazılarının etkilendiğini ve bunların başında da varoluşçuluğun geldiğini söyler:⁷

(Varoluşçuluk) daha çok bireyin tehdit altında olduğu, manasız bir varlık haline geldiği, öz dünyasının eriyip gittiği çevrelerde oluşur. Bunaltı, bağızsızlık, bırakılmışlık, yalnızlık, umutsuzluk gibi öğeler bu oluşumun belirtileri olarak ortaya çıkarlar. Nitekim İkinci Yeni şairlerde de yer yer bu belirtilerle karşılaşırız. Belki bunlar Varoluşçularınki gibi felsefi bir sistemin, tutarlı bir dünya görüşünün bağlamı içinde verilmez, çoğunlukla birer sonuç, hem birbirinden, hem de toplumsal, düşünsel köklerinden soyutlanmış birer sonuç olarak sunulur.

Buradan da anlaşılacağı gibi İkinci Yeni'cileri hepten varoluşçulukla nitelemek yanlış olacaktır. Aralarında bu akımdan en çok etkilenenler ise Edip Cansever⁸, İlhan Berk, Turgut Uyar ve İkinci Yeni çizgisine yakın eserler yazan Ahmet Oktay'dır. İkinci Yeni ve 1950 Kuşağı arasında sıkı bir bağlantı vardır. 1950 Kuşağı yazarlarının öykücülüğe getirmek istedikleri yeni anlatım biçimlerini, İkinci Yeni şairleri şiire getirmek istemişlerdir. Türk şiirinde varoluşçuluğun etkisi iki dönemde incelenir. 1950'li yıllarda "İkinci Yeni" şiirlerinde kendini gösteren varoluşçuluk uzun bir aradan sonra ancak 1990'lı yıllarda tekrar karşımıza çıkar. Bu ara dönemde, şiirlerinde varoluşçuluğun izleri görülen tek şair Ebubekir Eroğlu'dur (Kayıran 2005). 90'lı yıllarda ise varoluşçuluğun etkisi altında olan üç şairden bahsedilebilir: Ayhan Kurt, Osman Çakmakçı ve Yücel Kayıran (Kayıran 2005).

Modern İnsanın Varoluşu: Tutunamama

Modern insan için var olmak, yüce bir anlamdan yoksun, Tanrı'nın olmadığı karanlık bir dünyada yaşamının yanı sıra, hiç bulunmayacak da olsa anlama arayışının sürdüğü bunalımlı bir varoluştur (Yağcıoğlu 2011:47). Bu bağlamda *Tutunamayanlar* romanının "XX. yüzyılın ikinci yarısında, bir gece" başlaması bu anlamda manidardır. Diğer taraftan William Barrett, *varoluşçuluk atom çağının felsefesidir*, der. Çünkü atom bombası, insan varoluşunun endişe verici ve total tesadüfiliğini ortaya koymaktadır (Barrett 2003:32).

Modern edebiyat, Jaspers'in ifadesiyle, "ekstrem durumların" edebiyatı olmaya eğilimli olmuştur. Bu edebiyat bize dayanacak gücü kalmamış, gündelik hayatın meşgaleleri

⁷ Asım Bezirci'nin bu açıklamasını Türk romanı için de söylemek yerinde olacaktır.

⁸ Edip Cansever'in eserlerinde varoluşçuluğun etkisi için bk. Macit BALIK: *Edip Cansever'in Tragedyalar'ında Yalnızlık, Bunalım Ve Yabancılaşma*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research Cilt: 4 Sayı: 18, Yaz 2011.

içinde çok sağlam ve bu dünyayla ilgili gözüken tüm o avuntularla bağını koparmış insanı gösterir (Barrett 2003: 67-68). Oğuz Atay'ın anlatmaya çalıştığı insan, burada tanımlanan yapılan yirminci yüzyılın bunalan modern aydın insanıdır.

Varoluşunun şuuruna varan birey kendini tamamen bir boşluk içerisinde bulur. Özellikle tanrıtanımayan varoluşçularda görülen bu umutsuzluk, fırlatılmışlık, yabancılaşma hissi varoluş felsefesinin ana hatlarını oluşturur. Oğuz Atay'ın eserlerindeki başkişilerde de bu durum gözlenmektedir. Onun kahramanlarının dramatik hikâyelerinin arka planında yatan gerçeklik işte budur. Varoluşun kavranması dramatik bir durumdur. Atay'ın "tutunamayan" bireyleri bu durumun farkına varan ve insan yığınları içerisinde "ben" olabilmeye çalışan ve bu mücadelelerinin çoğunda başarısız olan karakterlerdir.

Oğuz Atay'ın ilk romanı *Tutunamayanlar* temelde iki karakter üzerine kurulmuştur. İlk romanın başkişisi Turgut Özben, diğeri ise romanın başında çoktan ölmüş olan ancak Turgut'un benliğinde varoluşunu sürdüren Selim Işık'tır. Bu iki karakterde modern insanın bunalımlarını görmek mümkündür. Varoluşçu felsefeye göre modern insan, nesnelleştirilmiştir. Sanayi Devrimi sonrası makineleşen dünyanın âdeta bir vidası hâline gelen insan, kendi yaşamını sürdürememekte, ölümünü bile kendisi yaşayamamaktadır. İnsan hayatı bir makine düzeni içerisinde sürmektedir. Bir hastane odasında başlayan hayat; yuva, okul, fabrika yahut devlet dairesi çizgisinde devam etmekte ve belki yine bir hastane odasında son bulmaktadır. Birey olabilmek için bu durumun dışına çıkmak gerekir. İstedikleri gibi bir hayatı kuramayan bu kişiler, toplum tarafından anlaşılammış, başkalarına ayak uydurammış "uyumsuz" kişilerdir. Nitekim Turgut kendisini "kaybolmuş" bir insan olarak tanımlar (Atay 2008:18).

İnsan varoluşundaki anlamsızlık, hayal kırıklığına sebebiyet vermektedir. Turgut yanında yatan karısının varlığından önce şüphe duyar, onun varlığını kavradığında ise sıkıntıya düşer:

"Yanında yatan karısına baktı: Nermin'in vücudu, yorganın kıvrımları arasında kaybolmuştu; yalnız saçları görünüyordu. Yorgan hafifçe inip kalkmasa, yatakta canlı bir varlık olup olmadığını anlamak zordu. Belki de gerçekten yoktur; yanımda yatan, bir saç demetinden ibarettir. Yorganın altından elini uzatarak karısının tenine dokundu. Yazık; insanlar düşüncelerimize uygun biçimler almıyor. Karısına sırtını döndü, kolunu yataktan aşağı sarkıttı. Hayat, düşünceleri tutan bir hapishanedir. İnsan can sıkıcı bir saç demetidir, ben de akılsız bir robotum." (Atay 2008:32)

Yine başka bir yerde Turgut, aklından geçen bir yığın sorunun ardından oturduğu sandalyedeki küçük bir hareketiyle gelen serinleme sayesinde var olduğunu fark eder:

"Kalçalarını hafifçe kaldırarak oturduğu yere yapışan pantolonunu sandalyeden ayırdı. Altında kısa bir süre hava akımı dolaştı. Terli parmaklarının arasında sigara ıslanmış, kâğıdı dağılmıştı. Yeni bir sigara yaktı. Kendini fark etmenin sevinci kapladı içini. Ellerini, bacaklarını, sırtını yerinde hissetti; rahatladı. Var olduğunu duydu. Serinledi." (Atay 2008:318-319)

Var olduğunu farkına varan Turgut, bu sefer "varoluşmak" ister. Başka bir insan olmak, değişmek, kendinin bile tanıyamayacağı yeni bir varlık olmak, bir başkalaşım geçirmek ister (Atay 2008:319). Bu istek bize Kafka'nın *Dönüşüm* adlı hikâyesini ve dolayısıyla Gregor Samsa'yı anımsatır. Turgut'un bu isteği cazip olduğu kadar korku vericidir. Aynı zamanda çok zordur, çünkü değişmek, bir anlamda kendine bile yabancılaşmaktır. İnsan bünyesi ise fiziksel olarak değişime bütün gücüyle karşı koyar. Bazen beyin, değişmek, bir yeniliğe açılmak istese bile vücut ona başkaldırır. Turgut, bu duygular içinde çırpınırken, ellerine bakar ve onları farklı bir canlı gibi düşmanca gözlerle seyrederek, hatta bakışlırlar. "Ellerine baktı: onları düşmanca gözlerle süzdü. Bir süre bakışlılar; sonra göz kapakları da

karşı tarafa katıldı: yavaş yavaş kapandılar." (Atay 2008:320) Bu sahne bize hem Jean-Paul Sartre'i hem de Albert Camus'yü hatırlatır. *Bulanti*'de Roquentin, kendi ellerini ters dönmüş bir böcek gibi görürken, *Yabancı*'de Meursault, papazın ellerini iki çevik hayvancığa benzetir. Turgut'un değişmek isteyip, ancak vücuduna dahi söz geçirememesi ise varoluşun kavranmaya başlandığının göstergesidir. (Aynı şekilde *Bulanti*'de Roquentin, yerdeki bir kâğıt parçasını almak ister ancak bunu bir türlü yapamaz.) Fakat buna rağmen Turgut, "Direnmekten vazgeçmeliyim. Yaşamalıyım ve görmeliyim. Bilmediğim bu ülkeye yolculuktan korkmamalıyım," (Atay 2008:320) diyerek acılarının ve korkularının üzerine gider ve onlarla yüzleşmeyi tercih eder.

Selim'in yazdığı "Ne Yapmalı" adlı yazıda, kendi varoluşunun farkında olan bir insanın ikileleriyle karşılaşırız. Selim, çevresindekilerin davranışlarını, ona karşı olan tutumlarını bilinçsiz bir aldırılmazlıkla benimsediği ve şimdiye kadar bu şekilde devam ettirdiği varlığını, "renksiz" ve "kokusuz" olarak niteler (Atay 2008:93). "Ne Yapmalı" sorusunu işte tam burada sorar. Çünkü artık bu varlıktan rahatsızdır. Kendisine yeni bir yol çizmesi gerekir. Bu da yeni bir seçim yapmasına bağlıdır. Ya olduğu gibi kalacak ya da "başkalarından farklı olan, başkalarının istediğinden çok farklı, köklü bir eylem isteyen gerçek bir insan gibi bu miskin varlığı kökten" (Atay 2008:93) değiştirecektir.

Turgut kendi varoluşunun acılarını gidermek amacıyla başka varoluş biçimlerini benimser. Bundaki amacı biraz olsun rahatlayabilmektir. Özellikle de bir bitki olmak isteyen Turgut, böylece hareketsiz kalacak ve huzur bulacaktır:

Sen bir saksı çiçeğisin Turgut Özben. Yapraklarını birbirine sürterek varlığını duyamazsın. Bir ormanda olmalıydın. Ölünceye kadar yerinden kıvıldamayacağını bilen bir ağacın rahatlığını duymalıydın. Bütün ağaçlara bakarak, kimsenin yer değiştirmeyeceğini düşünerek ferahlamalıydın. Hayır, bir su yosunu olmalısın. Suyun serinliği ve ıslaklığını duyarak dalgalanmalısın. Bütün istediğin, uçsuz bucaksız bir sudur ve her zaman bütünlüğüyle saracaktır seni. (Atay 2008:408)

Fakat tüm bunların aksine varoluş, Nurettin Topçu'nun ifadesiyle, bir harekettir (Topçu 2010:31). Bu yüzden hareketsizlik Turgut'u varoluşun dışına atacaktır. O hâlde bu düşünceler bir rüyadan başka bir şey olamaz ve nitekim Turgut bu düşünceleri bir rüya hâlinde tasavvur etmektedir. Turgut, Günseli'nin varlığını, canlılığını yine onun hareket etmesiyle fark eder (Atay 2008:441). Diğer taraftan Turgut yeni varoluş biçimini bir tür yoğunlaşma olarak ifade eder. O, varoluşunu kavradığında mutlak bir yoğunlaşma ister: kolunu bacağını unutturacak bir yoğunlaşma. Hem de boş yere, durup dururken bir yoğunlaşma (Atay 2008:560). Ancak kendisi de bunun nasıl olacağını bilememektedir.

Turgut'un bir diğer varoluş biçimi ise kendini beyaz bir buluta benzetmesiyle ortaya çıkar:⁹

"Hükümet konağıyla Adliye binasının arasındaki gökyüzü parçasında önemli bir yer tutan şu beyaz buluta benzetiyorum kendimi Orluc: esen rüzgara göre biçim değiştiriyorum. Hafif, beyaz ve yuvarlak bir Turgut'um ben. Pamuk gibiyim: köşelerimi kaybediyorum yavaş yavaş." (Atay 2008:586)

Varoluş felsefesine göre bireyin varoluşu ancak diğer bireylerle olan münasebeti sonucunda ortaya çıkar. Jaspers bu durumu "birlikte bulunma insanlığın ayrılmaz bir özelliğidir" diyerek açıklar. Birey tek başına insanlığını yaşayamaz, ancak başkaları vasıtasıyla ve başkalarında var olur (Magill 1992:76). Romanın başkışisi Turgut'un varoluşu sadece

⁹Sartre'in *Bulanti* romanında Roquentin, varoluşunu kavradığı anda Turgut'un buradaki tasvirine benzer duygular yaşamaktadır.

Selim'e bağlıdır. Selim'in varoluşu da Turgut'a bağlıdır. Bir anlamda bu iki karakter birbirlerini tamamlayan iki unsur gibidir. Turgut bir yerde Selim'le olan bir konuşmasını hatırlar ve ona şu şekilde bağırır: "Ben, senin bilinçaltı karanlıklarına ittiğin ve gerçekleşmesinden korktuğun kirli arzuların, ben senin bilinçaltı ormanlarının Tarzan'ı! Yemeye geldim seni. Benden kurtulamazsın. Ben, senin vicdan azabınım!" (Atay 2008:29)

Varoluşun kavranışıyla birlikte insan hür seçimleri doğrultusunda kendini huzura kavuşturacak eylemlere girişir. Çünkü varoluşçuluk felsefesi eylemsizliğe karşıdır. Sartre'a göre insan, "kendi tasarısından başka bir şey değildir; kendi yaptığı, gerçekleştirdiği ölçüde vardır; yani hayatından, edimlerinin toplamından ibarettir." (Sartre 2010:56) Turgut bu eylemi bir tür yolculuk olarak gerçekleştirir. Bu yolculuğun sonucunda tam manasıyla var olacağını umut etmektedir. İşte bu sebepten yolculuğa çıkmadan önceki gece ilk defa rahat bir şekilde uyur:

"Uzun süreden beri ilk defa o gece rüya görmeden aralıksız uyudu. Belki de uyandığı zaman gördüğü rüyaları hatırlamadı, hatırlamak istemedi. Belki de ilk defa, uyandığı zaman, kafasında tek düşünce olmasını istedi. Tek bir amaçla uyanmak istedi: kalkmak ve yola çıkmak. (Atay 2008:565)

Elif Türker (2009), "Tutunamayanlar romanında Varolanı aşip Varlığa erişme çabası söz konusudur. Bu çabayı gerçekleştirmeye çalışan da Turgut Özben'dir" der. Turgut'un bu yolculuğa çıkma amacı tam olarak budur. Ancak bunu sadece Turgut'la sınırlandırmak yetersizdir. Selim için de aynı durum söz konusudur. Her ne kadar fiziksel bir yolculuğa çıkmasa da Yıldız Ecevit'in ifadesiyle Selim, varoluşsal gelişme yolculuğu yapmıştır. (Ecevit 2009:275)

Sonuç

Yirminci yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren Avrupa'da ortaya çıkan varoluşçuluğun etkileri Türk edebiyatında 1950'li yıllarda görülmeye başlanır. Türkiye'de ilk olarak çeviri metinlerde ve gazete-dergi yazılarında tanıtılmaya başlar. Edebiyat sahasında ilk olarak Ahmet Hamdi Tanpınar ve Peyami Safa gibi yazarlar aracılığıyla görülür. İkinci Yeni akımı şairlerinin de bu akımdan etkilendiğini söylemek mümkündür. Ancak varoluşçuluğun edebiyatta bir akım olarak ele alınması 1950 Kuşağı olarak adlandırılan ve içinde Yusuf Atılgan, Ferit Edgü, Demir Özlü, Leyla Erbil, Vüsat O. Bener gibi isimlerin yer aldığı yazarlar aracılığıyla gerçekleşir. 1960'lı yılların sonunda yazım hayatına başlayan Oğuz Atay da yine bu akımdan etkilenen yazarlardandır.

1972 yılından yayınlanan *Tutunamayanlar*, Oğuz Atay'ın ilk ve en önemli eseridir. Atay'ın daha sonraki bütün eserleri bir bakıma, oldukça hacimli bir roman olan, *Tutunamayanların* devamı gibidir. *Tutunamayanlar*'ın etki alanı içinde birçok yazarın ve fikir akımının yer aldığı söylenebilir. Kafka, Camus, Sartre ve dolayısıyla varoluşçuluk bunlar arasında önemli bir konuma sahiptir. Nitekim *Günlük*'te Atay, son zamanlarda okuduğu isimler arasında Albert Camus'yü de zikreder. Kafka'nın karakterleri ile Atay'ın karakterleri arasında benzerlikler vardır. Yine *Günlük*'te Kafka'nın romanlarının kahramanı K.'yı "evrendeki baş aşağı gidişin farkında ve bu yüzden bir yere ulaşamayacağını bilen ama yine de ümitsizliğe karşı savaşıyor" bir tip olarak tanımlar. Ayrıca karakterleriyle Kafka'yı bir tutarak anlaşamadıklarını ve yanlış yorumlandıklarını söyler (Atay 1987:252). Böylece Atay, Kafka'nın karakterlerini kendi karakterleri gibi birer "tutunamayan" olarak görür.

Yalnızlık, yabancılaşma, iç sıkıntısı, bunaltı, intihar, korku, kaygı, başkaldırı ve hürriyet gibi varoluşçuların ele aldığı kavramlar, *Tutunamayanlar* içinde sıkça karşımıza

çıkır. Bununla beraber Atay'ın karakterleri sürekli benlik arayışı içinde "özben"ini bulma ve hep bir "ben olma" çabasındadırlar. Bu varoluşsal kaygı *Tutunamayanlar*'ın arka planında yer alan esas teşkil eder ve tüm roman boyunca kendini hissettirir. Bu bağlamda Türk Edebiyatında varoluşçuluğun algılanması açısından *Tutunamayanlar* oldukça önemli bir konuma sahiptir.

Kaynakça

- ATALAY, İrfan, Ayten ER (2008) *Ferit Edgü'nün Öykülerinde Varlık ve Varolma Savaşı*, VIII. Uluslararası Dil, Yazın, Değişbilim Sempozyumu, Ekonomi Üniversitesi, İzmir, 14-16 Mayıs. 81-91.
- ATAY, Oğuz (1987) *Günlük*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- ATAY, Oğuz (2008) *Tutunamayanlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- BALIK, Macit (2011) *Edip Cansever'in Tragedyalar'ında Yalnızlık, Bunalım ve Yabancılaşma*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research Cilt: 4 Sayı: 18, 7-23.
- BARRETT, William (2003) *İrrasyonel İnsan*, (Çev: Salih Özer). Ankara: Hece Yayınları.
- BEZİRCİ, Asım (2005) *İkinci Yeni Olayı*, İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- BOLLNOW, Otto Friedrich (2004) *Varoluş Felsefesi* (Çev. Medeni Beyaztaş). İstanbul: Efkâr Yayınları.
- CEVİZCİ, Ahmet (2002) *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul Paradigma Yayınları. "varoluşçuluk" maddesi.
- COLETTE, Jacques (2006) *Varoluşçuluk* (Çev. Işık Ergüden) Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- ÇETİŞLİ, İsmail (2010) *Batı Edebiyatında Edebi Akımlar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- DEMİRALP, Oğuz (2005) *Kırık Dünyanın Çocukları*, Kitap-lık Varoluşçu Edebiyat, Sayı: 86, 82-83.
- DİRLİKİYAPAN, Jale Özata (2010) *Kabuğunu Kıran Hikâye Türk Öykücülüğünde 1950 Kuşağı*, İstanbul: Metis Yayınları.
- ECEVİT, Yıldız (2009) *"Ben Burdayım..." Oğuz Atay'ın Biyografik ve Kurmaca Dünyası*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- GÜNDOĞAN, Ali Osman (1999) *Edebiyat İle Felsefe İlişkisi Üzerine*, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/743/9490.pdf>. 195-203 [erişim tarihi: 19.04.2014].
- KARAKAYA, Talip (2004) *Jean-Paul Sartre ve Varoluşçuluk*, Ankara: Elis Yayınları.
- KAYIRAN, Yücel (2005) *Türk Şiirinde Varoluşçuluğun Veraseti*, Kitap-lık, Varoluşçu Edebiyat, 86, 84-90.
- KURT, Mustafa (2009) *Varoluşçuluğun Türk Edebiyatına Girişi ve İlk Etkileri*, Gazi Türkiyat, 4, 139-154.
- MAGİLL, Frank (1992), *Egzistansiyalist Felsefenin Beş Klasiği* (Çev. Vahap Mutal) İstanbul: Dergah Yayınları.
- MERT, Necati (2005) *1950 Kuşağı: Varoluşçular / Bunalımcılar*, Hece Öykü, 6, 38-45.

SARTRE, Jean-Paul (2010) *Varoluşçuluk* (Çev. Asım Bezirci), İstanbul: Say Yayınları.

----- (1981) *Varoluşçuluğun Savunulması*, (Çev. Bertan Onaran), Türk Dili, Yazın Akımları Özel Sayısı, 349, 322-324.

SAFA, Peyami (2007) *Edebi Akımlar ve Fikir Cereyanları*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

ŞAHİN, Veysel: *Ferit Edgü'nün "Kaçınılmaz" Adlı Küçürek Öyküsünde Bırakılmışlık* *Bunaltısı*, http://turkoloji.cu.edu.tr/YENITURKEDEBIYATI/veysel_sahin_ferit_edgu_oyku_bir_akilmislik_bunaltisi.pdf [erişim tarihi: 14.05.2014]

ŞAHİN, Yunus (2014) *Varoluşçuluk ve Bireyselleşme Bağlamında Oğuz Atay'ın Eserlerinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Fatih Üniversitesi.

TOPÇU, Nurettin (2010) *Varoluş Felsefesi Hareket Felsefesi*, İstanbul: Dergâh Yayınları.

TÜRKER, Elif (2009) ... *Ve Turgut Özben*, Oğuz Atay İçin Bir Sempozyum, Yayına Hazırlayanlar: Handan İnci, Elif Türker, İstanbul: İletişim Yayınları.

UTURGAURİ, Svetlana (1989), "*Bunalım Edebiyatı ve Modernizmin Sorunları*", Türk Edebiyatı Üzerine, İstanbul: Cem Yayınları.

YAĞCIOĞLU, Hülya (2011), "Modern Bir Mesih: Beyaz Mantolu Adam", "*Korkuyu Beklerken*" *Gelenler Oğuz Atay Üzerine Yazılar*. Hilmi Tezgör, İstanbul: İletişim Yayınları 47-58.

WAHL, Jean (1999), *Varoluşçuluğun Tarihçesi* (Çev. Bertan Onaran) İstanbul: Payel Yayınları.